

Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget

Sametingets skuggrapport

Europarådets ramkonvention till skydd för
nationella minoriteter

Fjärde övervakningscykeln om Sverige

2016-06-01

Innehåll

Inledning	3
Erkännande och politisk viljeinriktning	4
Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk	5
Diskriminering, utsatthet och rasism	8
Utbildning	11
Markrättigheter	14
Självbestämmande, inflytande och delaktighet	16
Gränsöverskridande samarbete	18
Kultur	18
Massmedia och information	19

Inledning

1. Sametinget överlämnar med denna skuggrapport sina synpunkter på Sveriges genomförande och efterlevnad av Europarådets ramkonvention till skydd för nationella minoriteter (hädanefter ramkonventionen) inför den rådgivande kommitténs (hädanefter kommittén) fjärde yttrande om Sverige.
2. Sametinget är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament och har uppdraget att bevaka och verka för en levande samisk kultur i Sverige¹. Rapporten behandlar därför endast ramkonventionens tillämpning på samerna² i Sverige.
3. Sedan den 1 januari 2011 är samerna erkända som urfolk i grundlagen. Bestämmelsen i 1 kap. 2§ regeringsformen om skydd för vissa minoriteter har ändrats så att det *samiska folket*³ särskilt omnämns. Bestämmelsen är utformad som en obligatorisk målsättning, dvs. etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett kultur- och samfundsliv *ska* främjas⁴.
4. Samernas vilja är att främst omtalas som urfolk. I enlighet med ovan nämnda erkännande och kommitténs betonande av vikten av att respektera de nationella minoriteternas valfrihet beträffande vad de vill kallas av myndigheterna använder Sametinget fortsättningsvis benämningen urfolket samerna i stället för den nationella minoriteten samerna.
5. Även om samernas ställning som urfolk numera är grundlagsfäst ger bestämmelsen i regeringsformen inte upphov till några rättigheter för samerna då den inte utgör en bindande rättighetsregel. Dessa regler återfinns i regeringsformens andra kapitel samt annan lagstiftning, såsom bl.a. lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, diskrimineringslagen (2008:576) och skollagen (2010:800). Sametinget konstaterar att Sveriges erkännande av samerna som urfolk inte har utmynnat i ny lagstiftning eller nämnvärt fått genomslag i övrig rättighets- eller annan lagstiftning och regelverk som rör samerna.

¹ Se 1 kap. 1 § och 2 kap. 1 § Sametingslagen (1992:1433).

² Eftersom etnicitet eller språklig tillhörighet inte registreras i Sverige saknas siffror på antalet samer i Sverige. De siffror på 15 000-20 000 samer som anges i kommitténs föregående yttrande (2012) är endast en uppskattning.

³ När det gäller samernas ställning uttalade riksdagen första gången 1977 att de utgör ett ursprungsfolk som har folkrättsliga krav på en kulturell särbehandling i Sverige (KrU 1976/77:43). Denna uppfattning har riksdagen sedan bekräftat vid ett flertal tillfällen, bl.a. i samband med riksdagens godkännande av ratificeringen av Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och ratificeringen av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (bet. 1999/2000: KU6 s. 22). Samerna har en särställning som erkänt urfolk i Sverige och det är mot denna bakgrund som samerna omnämns särskilt i 1 kap. 2 § RF.

⁴ Se prop. 2009/10:80

Erkännande och politisk viljeinriktning

6. Regeringens mål för samepolitiken är att verka för en levande samisk kultur byggd på en ekologisk hållbar rennäring och andra samiska näringar. En förutsättning för att målet för samepolitiken ska uppnås är att det samiska folket ges möjligheter att delta i beslutsfattande i frågor av väsentlig betydelse för dem, såsom samhällsplanering. Dialog och samverkan med såväl myndigheter som andra intressenter är därför viktigt. I detta spelar Sametinget en avgörande roll. En livskraftig rennäring ska ge försörjning på ett långsiktigt hållbart sätt med de samiska kulturvärdena och traditionell kunskap om brukandet av de biologiska naturresurserna som grund. Regeringen värnar om ett starkt och utvecklat, levande samiskt närings- och kulturliv med framtidstro. I detta ingår de samiska språkens användning i samhället.⁵

7. Någon övergripande strategi för hur regeringens mål ska uppnås saknas i dagsläget. En nationell strategi för nationella minoriteter har antagits (där lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk utgör en åtgärd) men en samisk strategi saknas (här kan jämföras med den strategi för romsk inkludering 2012-2032 som regeringen antagit). Sametingets politiska vilja för att vidta åtgärder och åstadkomma förutsättningar för de samiska språken och kulturen inom alla områden; arbetslivet, samhällsservice och offentlig förvaltning möts därför inte av någon motsvarande nationell strävan.

8. De samiska språken är enligt språklagen och lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk erkända som officiella nationella minoritetsspråk i Sverige. Samerna är erkända som ett urfolk i Sveriges grundlag. Mot bakgrund av Sametingets beslut av att samerna ska omtalas som urfolk, snarare än en nationell minoritet, förväntar sig Sametinget att regeringen följer detta beslut och alltid omtalar samerna som ett urfolk och att detta också tydliggörs i gällande lagstiftning. I regeringens mål omnämns de samiska språkens användning i samhället. Sametinget ser språket i sin helhet, något som binder samman alla delar av vår kultur. När det samiska samhället stärks, så stärks också språket. Om delar av det samiska samhället hotar att försvinna, så hotas också språket. Sametingets språkarbete är underfinansierat och Sametinget har inga möjligheter att prioritera sitt språkarbete själva, utan är beroende av externa medel eller beviljade budgetanslag. Graden av språkligt självbestämmande är alltså låg. En nationell handlingsplan behöver ha höga ambitioner och ge ett stort samiskt självbestämmande. En samisk språklag bör inrättas och ersätta andra lagar som reglerar samernas språkliga rättigheter.

9. Långsiktiga strategier såsom handlingsplaner och strategier är viktiga på såväl regional som nationell nivå. För att skydda samernas rättigheter i krävs ett helhetsgrepp. För

⁵ <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/samepolitik/mal-for-samepolitik/>

samerna är rätten till sin traditionella livsstil sammanhängande med rätten att använda och utveckla sitt språk, rätten till sin kultur, sina traditionella näringar och rätt till mark och vatten. Samerna som folk har rätt till självbestämmande i egna frågor. Så länge lagstiftning och samhällets företrädare är tveksamma eller otydliga när det gäller vilja och avsikt med den samiska språk- och samhällsutvecklingen fortsätter också ifrågasättandet av samer och samiska rättigheter.

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Artikel 10

10. Den lagstiftning som i första hand reglerar samernas språkliga rättigheter är lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (hädanefter lagen). Sverige hänvisar ofta till lagen när det ska lyftas fram hur Sverige lever upp till sina åtaganden gentemot sina nationella minoriteter. Eftersom lagen endast tar sikte på språkliga rättigheter, omfattar den inte flera av de artiklar som ramkonventionen uppställer. Framförallt kan nämnas att samiska markrättigheter inte skyddas eller främjas genom denna lagstiftning. Samernas rättigheter som urfolk och nationell minoritet sträcker sig alltså längre än vad lagen ger uttryck för.

11. Lagen, som inrättades i samband med regeringens minoritetspolitiska strategi *Från erkännande till egenmakt*⁶ är en sammanhållen lag för alla Sveriges fem nationella minoriteter. Den består av ett grundskydd som gäller alla minoriteter överallt i landet och slår bland annat fast att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken, att det allmänna ska främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur och att förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem. Samiska omfattas i lagen även av ett så kallat förstärkt skydd vilken innebär att i de kommuner som ingår som ett förvaltningsområde för de samiska språken har samer rätt kommunicera med myndigheter på samiska och att enskilda har rätt till att få tillgång till äldreomsorg och förskola helt eller delvis på samiska.

12. Lagen är till viss del en framgångsfaktor i förvaltningskommunerna eftersom samerna i större utsträckning får sina rättigheter tillgodosedda här. Samtidigt finns det brister, eftersom lagen t.ex. begränsar vilka typer av handlingar man har rätt att få översatta⁷, hur mycket service samer är berättigade till på samiska samt att rätten att få använda sitt

⁶ Prop.2008/09:158

⁷ Exempelvis anges att man har rätt att få beslut översatta på begäran vilket har tolkats av myndigheter som att hänvisning om hur man överklagar inte omfattas av bestämmelsen

minoritetsspråk är i första hand en muntlig och inte en skriftlig rätt. I dagsläget omnämns inte heller funktionshindrade i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

13. Det krävs stora insatser både inom och utanför förvaltningsområdena för att samernas rättigheter enligt lagen ska kunna tillgodoses. När det gäller barns rätt till sitt nationella minoritetsspråk i förskola, förskoleklass eller skola är förvaltningskommunerna ett positivt exempel. Men även inom förvaltningsområdena finns utvecklingspotential. Det finns fortfarande kommuner som inte erbjuder förskoleverksamhet helt eller delvis på språken och det finns stora skillnader mellan kommuner som ingår i förvaltningsområdet för samiska och kommuner utanför förvaltningsområdet.⁸ Bristen på språkkunnig personal är stor och utgör hinder i genomförandet av såväl tvåspråkig undervisning, modersmålsundervisning samt i att erbjuda vård och omsorg på minoritetsspråket. När det gäller äldreomsorg är läget särskilt akut där lagen inte lyckas säkerställa att passande personal rekryteras där behov finns.

14. När det gäller offentlig upphandling av tjänster och rekrytering av personal inom offentlig förvaltning samhällsservice; hälso- sjukvård, annan omsorg är det tydligt att lagen brister. Genom att efterfråga samiskspråkig personal skapas incitament för arbetstagare att uppfylla dessa krav. Denna typ av strategiska förhållningssätt saknas i lagen. Arbetsmarknadsåtgärder och andra personalpolitiska frågor för att öka andelen samiskspråkig personal omfattas inte av nuvarande lagstiftning. I dagsläget förekommer sällan krav på språkkunskaper.

15. Sametinget har i flera olika rapporter⁹ och sammanhang kritiserat formuleringen i 17 och 18 §§ i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk som säger att *hela eller delar av* förskoleverksamhet eller äldreomsorg ska bedrivas på samiska. Detta är en otydlighet i lagskrivningen efter som det inte är definierat vad *delar av* innebär, vilket betyder att den faktiska verksamheten på samiska kan vara långt under en acceptabel nivå. Sametinget och länsstyrelsen påpekar i sin rapport om minoritetspolitikens utveckling år 2015 att lagen är för snällt och otydligt skriven för att tillgodose rättigheterna.

16. Sametinget kan även konstatera att processen för lagen att få genomslag är långsam. Bland annat då frågan har låg prioritet. Utfallet av minoritetsspråkpolitiken blir ofta beroende av enskilda lokalpolitikerna och statliga och kommunala tjänstemäns intresse, tolkning och förmåga att påverka för att förändra arbetssätt inom förvaltningarna.

⁸ Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholms läns rapporter om Nationella minoriteter, 2013; 2014 och 2015

⁹ Se t.ex Sametingets och Länsstyrelsen Stockholms rapporter om Nationella minoriteter år 2013 och 2014

Positivt är dock att lagstiftningen medfört ett synliggörande av det samiska ute i samhället genom skyltning och samiska flaggor och omnämmande i media. Det finns en yngre generation som vill ta tillbaka/bevara sitt språk och som har ökad medvetenhet om rätten att använda sitt språk i olika sammanhang.

17. Sametinget vill påpeka att det i de flesta fall inte är nog att säkra att samer har rätt att använda sig av samiska i kontakt med förvaltningsmyndigheter. Att samisktalande erbjuds service på samiska i sina kontakter med förvaltningsmyndigheter är avgörande för att samer ska kunna använda sig av sitt språk. Samer har genom generationer blivit lärda att samiska inte är ett gångbart språk i samhället. Denna uppfattning grundas i en samhällstruktur som vuxit i takt med det svenska nationsbyggandet och härstammar från en tid då Sverige uppfattade sig som ett enspråkigt land. Det är så djupt strukturellt rotat i det svenska samhällssystemet att svenska är det språk som ska användas och att det är svårt och problematiskt att bli ett flerspråkigt samhälle. För att det ens ska vara möjligt att göra realitet av rätten att använda sig av samiska måste strukturella förändringar ske. Om samer ska kunna åtnjuta sina språkliga rättigheter enligt Europarådets konventioner så måste service på samiska aktivt erbjudas av samhället och av allmänheten. För att lagen, som är en rättighetslag för den enskilde och en skyldighetslag för förvaltningsmyndigheter, ska ge effekt krävs alltså att den enskilde får frågan om hen vill använda samiska i kontakt med myndigheten. För många samer är inte sällan alternativet att antingen erhålla den efterfrågade samhällsservicen omedelbart, på svenska eller att vänta, i vissa fall flera dagar och få servicen på samiska. I dessa fall är det tydligt att valet inte är jämlikt. Om samer inte har samma möjlighet att använda sig av samiska som svensktalande har att använda svenska i kontakter med förvaltningsmyndigheter så är detta ett exempel på diskriminering på språklig grund.

18. Uppföljningen av lagens implementering och tillämpning fungerar i nuläget genom Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholms läns årliga rapport. I rapporten ges rekommendationer på hur brister kan läkas och minoriteternas rättigheter kan säkerställas än bättre. Sammanfattningsvis anser Sametinget att lagen, trots dess goda intentioner, inte är stark nog för att skydda samernas språkliga rättigheter såsom de kommer till uttryck i ramkonventionen.

Diskriminering, utsatthet och rasism

Artikel 4 och 6

19. På grund av historiska oförrätter och den koloniala assimilering- och överförmyndarpolitik den svenska staten har utövat mot sitt urfolk samerna finns i dag en ömsesidig misstro mellan samerna och myndigheter på lokal, regional och nationell nivå. Rasism och diskriminering fortsätter att utgöra del av många samers vardag, både i kontakter med myndigheter och ute i civilsamhället.

20. De strukturer som upprätthåller det historiska arvet får som effekt att många samer antar en negativ hållning gentemot sig själva, sin kultur, bakgrund och sitt språk och därmed i lägre utsträckning gör anspråk på sina rättigheter gentemot det allmänna. Detta kan innebära att man t.ex. inte vill identifiera sig som same och inte kräver undervisning i samiska. Det förekommer fortfarande att samer i den äldre generationen har undanhållit sitt samiska arv för sina anhöriga och att detta uppdagats till exempel först när de i samband med åldersdemens återgår till sitt modersmål och inte gör sig förstådd på svenska mer.

21. Samerna i Sverige har av svensk lagstiftning splittrats mellan den renskötande gruppen (samebymedlemmar) och de icke renskötande samerna genom den så kallade kategoriklyvningen. Detta skedde under tidigt nittonhundratalet, i en anda av rasbiologiskt tänkande, med mål att bevara viss samisk kultur och assimilera övriga samer. De övriga samerna, de med bakgrund i jakt, fiske och hantverk, framtogs rättigheten att fortsätta jaga, fiska och göra anspråk på land och vatten som de själva, deras föräldrar och tidigare generationer gjort. Denna lagstiftning kvarstår än idag och resulterar, utöver att vara en diskriminerande faktor, i att en stor del av den samiska traditionella kunskapen, och genom detta även det samiska språket, försvinner. Splittringen av samerna som folk innebär motsättningar inom den samiska gruppen och hindrar delvis en aktiv revitalisering av samiska språk.

22. Eftersom Sverige, som nämnts tidigare, inte registrerar medborgare på etnisk eller språklig grund, är det svårt att bedöma omfattningen av den diskriminering och utsatthet samerna möter. Detta, tillsammans med en djupt rotad misstro som avhåller samer från att anmäla brott och andra oförrätter gör att underlag rörande antalet hatbrott m.m. från polis, diskrimineringsombudsmannen och andra samhällsinstitutioner saknas eller i vart fall är bristfälligt.

23. Bristen på kunskap och forskning om samers ohälsa inom hälso- och sjukvården i Sverige är omfattande. Att många samer mår psykiskt dåligt, att de upplever sig diskriminerade och att de saknar tillit till svensk sjukvård är dock väl känt sedan länge. Sverige har flera gånger fått kritik av FN för att inte förbättra samers tillgång till kulturellt

anpassade vårdtjänster. Samer har bristfälliga kontaktvägar och dåligt inflytande över forskning. Det finns ingen institution som ansvarar för samisk hälsoforskning. Regeringen har för första gången gett riktade medel för att kartlägga samernas psykosociala ohälsa. Uppdraget tilldelades Sametinget och Folkhälsoinstitutet under hösten 2015 och kommer att resultera i en rapport vars resultat kommer att presenteras den 20 juni 2016.¹⁰

Kartläggningen har genomförts av den samiske psykologen Jon Petter Stoor som bland annat identifierat att följande forskningsområden saknas: suicid, psykisk ohälsa, alkohol, etnisk diskriminering, våld, tillit i vårdmöten, samt historiska trauman. Att regeringen gett Sametinget uppdrag att kartlägga samernas psykiska ohälsa är ett första och viktigt steg. Att vissa landsting i Sverige har slutit avtal med Samiskt nationellt kompetenscenter för mental hälsa i Norge för att underlätta för svenska samer som är i behov av psykiatrisk vård att träffa läkare, psykologer och annan vårdpersonal med förståelse för samers livsvillkor och som talar samiska är ytterligare ett steg i rätt riktning. Att vårdgivare i Sverige måste sluta avtal med norska inrättningar för att svenska alternativ saknas vittnar om Sveriges tillkortakommanden vad gäller samisk hälso- och sjukvård. Sametinget förutsätter att kartläggningen medför att Sverige vidtar åtgärder för att upprätta vårdinstitutioner och hälso- och sjukvård utifrån samiska behov och villkor.

24. Många av problemen som är knutna till diskriminering, hatbrott och rasism är kopplade till den utbredda okunskap och missinformation om samiska förhållanden, mänskliga rättigheter, samisk rätt och Sveriges koloniala historia och nutid som finns i på alla nivåer i det svenska samhället. Den vida utbredda okunskapen om samer beror i sin tur på den begränsade undervisning som svenska elever får om samer och samiska förhållanden (se mer under Utbildning).

25. Näthatet gentemot samer är utbrett. Det förekommer framförallt på sajter där det är möjligt att anonymt kommentera, såsom olika mediers kommentarsfält, men även på sociala medier såsom facebook. Näthatet speglar den okunskap som finns om samer och när fördomar och felaktigheter upprepas nog många gånger i det allmänna rummet blir de till etablerade sanningar som bidrar till en populistisk retorik i samhället gentemot samer. Ett exempel på detta kan vara den annons som centerpartiet i Kiruna publicerade på första sidan i ett av kommunens lokala annonsblad, där de påstår att fler och fler samebyar ansöker om skoterförbud och på så vis utestänger övriga Kirunabor från att vistas i fjällvärlden. Detta är en typiskt populistisk retorik gentemot samiska rättigheter och intressen som underbygger intolerans och respekt mellan samer och övrig befolkning, då

¹⁰<http://www.psykologforbundet.se/Documents/Psykologtidningen/Aktuellt%202016%20pdf/PT%204-5%202016%2012-17.pdf>

missinformation om såväl anledning till skoterförbud, som förbudens omfattning och hur beslutsprocesserna kring förbuden går till. Andra exempel finns listade i fotnot nedan.¹¹

26. Kommittén uppmanar i sitt senaste yttrande om Sverige att myndigheterna ska vidta lämpliga åtgärder för att bekämpa rasistiska och främlingsfientliga uttalanden i medierna. Sametinget anser att eliminering av intolerans, rasism och främlingsfientlighet inte bara kan sträcka sig till media utan resten av det offentliga och civila samhället. För att ålägga media att uppfylla detta måste staten kunna föregå med gott exempel.

27. Under de gångna åren har det renägare rapporterat om renstölder i hela landet. Tv4 belyste problematiken i ett avsnitt av det samhällsgranskande programmet Kalla fakta som handlade om renstölder och samehat i Gällivare. Även Sameradion rapporterar att hälften av samebyarna har utsatts för renstölder, renplågeri och tjuvjakt på renar¹². De utsatta själva tolkar renstölderna som en form av hatbrott gentemot renskötande samer.¹³ Hatbrott är ett samlingsnamn på flera olika brott där motivet kan härledas till förutfattade meningar mot en identifierbar grupp och därför strider mot de mänskliga rättigheterna och de grundläggande värderingarna i samhället om alla människors lika värde. Sverige har tidigare kritiserats för sin brist att vidta åtgärder mot dessa brott såväl som övervakning av diskriminering gentemot personer som tillhör nationella minoriteter.

28. Samebyarna upplever att polisen inte prioriterar problematiken med renstölder och därför blir brotten sällan uppklarade. I programmet ifrågasattes polisen i Norrbottens bristfälliga hantering av ärendena. I samband med de nationellt uppmärksammade renstölderna i Gällivare, lyste Gällivare kommunledning med sin frånvaro i debatten. Här anser Sametinget att det vore av yttersta vikt att kommunens främsta företrädare hade gått ut med starka uttalanden om att renstölder och hatbrott gentemot samer alltid är oacceptabla, för att främja en anda av tolerans och ömsesidig respekt för samer och renskötsel. Till följd av den debatt som programmet gav upphov till uttalade

¹¹ <http://www.regeringen.se/artiklar/2015/12/samling-mot-rasism-hatet-mot-samer/>
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=4707430>
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=5101460>
<http://verddeviessu.blogspot.se/search?updated-min=2015-01-01T00:00:00%2B01:00&updated-max=2016-01-01T00:00:00%2B01:00&max-results=26>
<http://www.dn.se/nyheter/sverige/hatbrott-mot-samer-okar/>
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6280209>
http://lyssnaigen.sr.se/Isidor/ekot/2011/12/2_ekot_aktualiteter_sthlm_rasism_mot_samer_tar_sig_rh-090809b84_ac275e67_a96.m4a
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3993&artikel=5434623>
<http://www.vk.se/832162/okunskap-om-samisk-kultur-grogrund-for-strukturell-diskriminering>

¹² <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6278040>

¹³ <http://www.tv4.se/kalla-fakta/artiklar/kalla-fakta-lappj%C3%A4vlar-561bab4efca38f4828000275>

inrikesministern att han är beredd att genomföra en översyn av lagstiftningen för att eventuellt skärpa den och jämställa dessa typer av brott med jaktbrott.

29. Sverige har antagit en diskrimineringslagstiftning som syftar till att vara övergripande och täcka in så många områden och grunder som möjligt. Genom en omfattande och enhetlig lagstiftning är aspirationen att skyddet för utsatta grupper ska vara så heltäckande som möjligt. Som konstaterats ovan har samer långt ifrån samma möjlighet att använda sig av sitt språk i samhället, i kontakter med myndigheter, få vård och omsorg eller utbildning i och på sitt språk, som svensktalande har i Sverige. Trots detta och tidigare kritik från kommittén omfattas diskriminering på språklig grund fortfarande inte av diskrimineringslagen. (1 kap. 1 och 4 §§) Inte heller under definitionen av vad som avses med diskriminering pga. etnisk tillhörighet omnämns språk (1 kap. 5 § 3).

30. En annan brist i svensk diskrimineringslagstiftning är att positiv särbehandling inte är tillåten annat än vid vissa arbetsmarknadsåtgärder för att främja jämställdhet mellan könen. Att ge personer tillhörande en viss religion, etnicitet förtur inom vissa områden inom arbetslivet och utbildning är ett effektivt sätt att jämna ut ojämlikheter för personer ur en grupp, som bedöms som missgynnad och/eller underrepresenterad. På så sätt kan t.ex. studieplatser inte reserveras för personer tillhörande en viss minoritet/etnicitet. I Norge finns kvoterade studieplatser för samer i vissa yrkeskategorier där det samiska samhället har ett stort behov av kompetent personal såsom lärare, läkare, jurister och vård- och omsorgspersonal.

31. Tidigare har begreppet diskriminering haft innebörden att lika fall ska behandlas lika. I internationell kontext har begreppet även tolkats som att olika fall ska behandlas olika. Som ett konkret exempel på vad detta kan innebära så betyder det att undervisning för samiska barn får kosta mer än för barn som tillhör majoritetsbefolkningen svenskar i Sverige. Eftersom samerna genom historien varit missgynnade på såväl det rättsliga som det ekonomiska, sociala, politiska och kulturella planen och idag sällan har förutsättningar att delta på lika villkor finns ett stort behov att göra positiv särbehandling till lagliga åtgärder för att öka samisk representation inom olika samhällsinstitutioner.

Utbildning

Artikel 12, 13, 14 och 15

32. Sametinget och Länsstyrelsen konstaterar i rapporten om Nationella minoriteter 2015, som riktats in särskilt på barn från nationella minoritetsgrupper och deras rätt till språk inom förskola, förskoleklass och skola, att det både inom och utanför förvaltningsområdena krävs stora insatser för att rättigheterna ska kunna tillgodoses. Det kvarstår mycket arbete

för att barn från nationella minoriteter ska kunna tillgodogöra sig sina rättigheter inom förskola, förskoleklass och skola. Det kan konstateras att kommuner inom förvaltningsområdena har kommit längre med till exempel modersmålsundervisning och modersmål i förskola och förskoleklass än många kommuner utanför förvaltningsområdena. Men även inom förvaltningsområdena finns utvecklingspotential, både vad gäller kvaliteten och kvantiteten på det som erbjuds.¹⁴

33. Dagens utbildningsstrukturer måste förändras. Många samiska elever läser samiska via modersmålsundervisning. Det får dessvärre, med dagens villkor och system, ses som en slags konstgjord andning eftersom undervisningen hamnar ofta utanför skoltiden, det är enormt svårt att rekrytera lärare och behålla elever. Modersmålsundervisningens tid kan också variera mellan kommunerna, med så lite som 20-90 minuter i veckan på sina håll. Sametinget har i sina lägesrapporter under flera år påtalat att en undervisningsmodell som bara sker några timmar i veckan under flera år är en svag språkmodell som inte skapar några nya talare. I stället behöver undervisningsformerna reformeras till s.k. full immersion eller språkbadsmodeller, som enligt forskningsbaserad erfarenhet visar sig fungera mycket bättre för att revitalisera små språk¹⁵. Sverige måste ta krafttag för att få igång en fungerande utbildning i och på de samiska språken för att kunna vända en förödande utveckling för språkens framtid.

34. En betydande orsak till att många samiska barn inte får den undervisning de är berättigade till är den stora bristen på samiska lärare och förskollärare. Behovet av behöriga lärare och förskollärare är stort, med undervisning som sker genom starka undervisningsmodeller, kommer lärarbehovet växa än mer. Kommunerna uppger att den främsta utmaningen för att erbjuda modersmålsundervisning är brist på modersmålslärare. Sametinget har påtalat behoven för en samisk lärarsatsning under flera år. År 2013 beslutade utbildningsdepartementet att inrätta ämneslärarutbildningar i de nationella minoritetsspråken och att Umeå universitet ansvarar för samiska ämneslärarutbildningen. Utbildningen omfattade lärare för årskurs 7-9 samt gymnasiet. Detta tvärtemot de behov som det samiska samhället uttryckt, nämligen en utbildning för förskola och årskurs 1-6, där det också finns en arbetsmarknad för de utbildade lärarna, bland annat på sameskolorna. Många modersmållärare har svårt att hitta fasta jobb, eftersom kommunerna ofta bara erbjuder deltidstjänster, med några timmars undervisning i veckan. Det finns med andra ord i dagsläget inte nog med incitament för personer att utbilda sig till ämneslärare. Utbildningen började inte med anledningen för få sökande. Den samiska lärarbristen är ett faktum som kvarstår och när departementet beslutar över huvudet och stick i stäv med den

¹⁴ Sametinget och Länsstyrelsen Stockholms läns rapport: Nationella minoriteter, Minoritetspolitikens utveckling år 2015- Barns rätt till sitt nationella minoritetsspråk inom förskola, förskoleklass och skola

¹⁵ Se bl.a. Lägesrapport om de samiska språken i Sverige 2013; 2014; 2015.

uttryckta samiska viljan, såsom gjordes i detta fall, så misslyckas åtgärderna, och ännu en generation samiska barn som får en undermålig, om ens någon undervisning på sitt berövade modersmål, hinner passera.

35. En samisk lärar- och förskollärarytutbildning är nödvändig för att säkerställa en tillgång på samiska lärare. Stipendieordningar, avskrivningar av studielån är andra snabba åtgärder för att uppmuntra fler samer att läsa samiska på högskolenivå och på så sätt ha möjlighet att komplettera sin lärutbildning. I dag är det möjligt för svenska samer som studerar samiska på norsk sida att söka stipendier för samiska studier från Sametinget i Norge. Detta innebär med andra ord att Norge tar ansvar för de samiska språkens situation också på svensk sida.

36. Samiska lärare rapporterar om brist på läromedel, att det saknas sammanhängande material i samiska, men också på samiska i alla ämnen. Ofta måste lärarna själva skapa sina läromedel på egen hand. Sameskolstyrelsen är den myndighet som har i uppdrag att främja utveckling och produktion av läromedel för samisk undervisning. Sameskolstyrelsen har hittills avsatt en halv miljon kronor årligen till läromedelsproduktion. Regeringen har föreslagit en förstärkning av läromedelsbudgeten till 1,5 miljoner årligen tre år framåt. I jämförelse kan nämnas att på finsk sida har läromedelsproduktionen för samiska läromedel fått 4,6 miljoner per år och på norsk sida har läromedelsproduktionen en budget på 22,5 miljoner år 2015.¹⁶ Eftersom det ansvar för samiska läromedel som ligger hos Sameskolstyrelsen, endast sträcker sig över grundskolan, medan behovet av läromedel finns för alla typ av undervisning, även på gymnasial nivå, vuxenutbildning och även specialpedagogiska läromedel för alla nivåer, anser Sametinget att Sametinget utöver Sameskolstyrelsen ska ha det övergripande ansvaret för utvecklande av läromedel.¹⁷ För att verkställa detta behövs tillräckliga resurser.

37. Samhällets kunskap om samer är i allmänhet mycket låg. Detta hänger samman med att undervisningen om samer i svensk grundskola under lång tid var nästintill obefintlig. I läromedel förmedlas ofta stereotypa och föråldrade bilder av samer och samiskt samhälle. Många barn och ungdomar vittnar om att de får lära både sina klasskamrater, men också lärare, om samiska förhållanden. Idag innehåller läroplanerna i grundskolan obligatorisk undervisning i frågor som rör samerna i ämnena historia, religion och samhällskunskap. Detta är positivt, men Sametinget ifrågasätter vilken kunskap som förmedlas i undervisningen eftersom i regel är även lärares kunskap om samiska förhållanden bristfällig, vilket i sin tur leder till att undervisning inte blir tillräcklig för att ge eleverna den grundläggande kunskap som är nödvändig bl.a. för att uttradera befästa fördomar och

¹⁶ Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2015

¹⁷ Sametinget språkpolitiska handlingsprogram 2016, Förslag utarbetat av Sametingets språknämnd

missuppfattningar. Detta är absolut avgörande för en förändring av rådande attityder gentemot samer. Sametinget ifrågasätter också att inte undervisning om samiska förhållanden inte är obligatoriska från grundskolans första år.

Markrättigheter

Artikel 5

38. Sverige har i flertalet rapporter fått skarp kritik från internationella övervakningsorgan¹⁸ rörande hanteringen av samiska markrättigheter. Sametinget konstaterar att sedan föregående övervakningscykel har tillräckliga åtgärder inte vidtagits för att stärka samernas ställning i dessa frågor. När Sverige inte tillerkänner samerna sina markrättigheter på politiskt och juridisk nivå, måste samer själva driva frågorna för att uppnå förändring, vilket i slutändan kan innebära kostsamma och utdragna rättsprocesser.

39. I sametingslagen (2 kap. 1 § 4) anges att till Sametingets uppgifter hör särskilt att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten. För att denna uppgift ska kunna utföras krävs adekvat personal och ekonomiska resurser samt att övriga privata och offentliga aktörer och myndigheter känner till Sametingets roll i dessa frågor. En del av svensk lagstiftning som ofta kritiserats i dessa sammanhang (markrättigheter) är minerallagen (1991:45). Dagens minerallag är uteslutande en exploateringslag, där intentionen med lagstiftningen är att öka kunskapen om mineraltillgångarna och att tillgodose landets och världens behov av brytvärda mineraler. I minerallagen har en avvägning gjorts mellan markägarens, prospektörens och samhällets intressen. Dagens lagstiftning säkerställer och respekterar således inte rennäringens eller samernas rätt till mark och vatten. Vissa ändringar i minerallagstiftningen och mineralförordningen har genomförts vilket bland annat innebär att Sametinget ges möjlighet att yttra sig över ansökningar om undersökningstillstånd inom renskötselområdet.¹⁹ En möjlighet till sådana yttrande innebär inte att Sametinget säkerställs ett effektivt deltagande i beslutsprocesser eller att samernas rättsliga ställning avseende markrättigheter och möjlighet att ge fritt, i förväg informerat samtycke förbättras.

¹⁸ Se t.ex. Human Rights Committee Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden CCPR/C/SWE/7 (2016), Committee on the Elimination of Racial Discrimination Concluding observations on the combined nineteenth to twenty-first periodic reports of Sweden CERD/C/SWE/CO/19-21 (2013), Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples A/HRC/18/35/Add.2 (2011)

¹⁹ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6372557>

40. Samernas svårigheter att hävda sin rätt ifråga om prospekteringar och mineralutvinning illustreras av ett avgörande i Kammarrätten i Sundsvall²⁰. I målet konstaterade domstolen att enskilda samer som inte är medlemmar i samebyar inte hade rätt att överklaga Bergsstatens beslut om undersökningstillstånd såvida de inte var fastighetsägare. Detta då det saknas något annat av rättsordningen erkänt intresse för att de ska tillerkännas talerätt. Vidare beslutade Högsta förvaltningsdomstolen²¹ vid en laglighetsprövning av regeringens (näringsdepartementets) beslut om bearbetningskoncession (nickelgruva) i Rönnbäcken att rennäringens intressen vid en avvägning kan få stå tillbaka för intresset av utvinning av mineral och de arbetstillfällen en sådan gruvverksamhet kan komma att innebära. Domstolen konstaterade även att regeringens beslut inte strider mot Sveriges folkrättsliga åtaganden vad gäller urfolket samernas rätt till land och vatten för att kunna utöva sin kultur och traditionella näring. Fallet har fått stor uppmärksamhet och ligger även för prövning i FN:s rasdiskrimineringskommitté.

41. För att de grundprinciper som kommer till uttryck i de internationella instrument Sverige åtagit sig att uppfylla, särskilt i förhållande till egendomsrätten och ramkonventionens artikel 5 ska upprätthållas måste minerallagen ändras och anpassas till samernas folkrättsliga rättigheter. Det är också nödvändigt att anslutande lagstiftningar, såsom miljöbalken och plan- och bygglagen ges motsvarande förändringar. Miljöbalken bör stärkas. Det krävs en helhetssyn på samisk tradition, kultur och rennäringens markanvändning och annan samisk markanvändning. Därför är det viktigt att samebyarna och andra samer som berörs är delaktiga i beslutsprocessen och att denna delaktighet säkerställs i lagstiftningen. I augusti 2015, i samband med besök från FN:s specialrapportör för urfolksfrågor annonserade Kultur- och demokratiminister Alice Bah-Kuhnke att regeringen ska genomföra en översyn av lagstiftningen.²² Sametinget ser i nuläget inte till att regeringen fört frågan vidare men förväntar sig att utfästelsen fylls med konkret innehåll.

42. Det är inte bara när det gäller mineralutvinning som de samiska markrättigheterna åsidosätts. Även vid intresseavvägningar mellan andra näringar och exploateringsintressen tvingas den samiska markanvändningen ge vika. Här kan till exempel nämnas det ökade antalet vindkraftsetableringar och vindkraftverk²³, skogsavverkning och övriga åtgärder som följer med denna såsom skogsbilvägar, biltestvägar, infrastruktur och annan samhällsplanering samt turistanläggningar.

²⁰ Kammarrätten i Sundsvalls avgörande den 21 januari 2016 i mål nr 1206-15

²¹ HFD 2014 not 65

²² <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6242036>

²³ MÖD 2010:38

Självbestämmande, inflytande och delaktighet

Artikel 5 och 15

43. Nuvarande regering har omstrukturerat ansvaret för de samiska frågorna. Kulturdepartementet samlar nu frågor om kultur, media, demokrati, mänskliga rättigheter, nationella minoriteter och det samiska folkets språk och kultur och ansvarar även för arbetet mot diskriminering. På detta sätt har ett samlat grepp tagits där kopplingen mellan kultur och rättigheter förstärkts. Ansvarig minister för departementet; kultur och demokratiminister har även fått titeln sameminister. Frågor som har med renskötseln och göra ligger dock under näringsdepartementet.

44. Sametinget saknar fortfarande beslutanderätt i så gott som alla frågor som berör samiska intressen; kultur, språk, markanvändning, samhällsplanering. Sametingets uppdrag, som framgår av 2 kap. 1 § sametingslagen anger endast att Sametinget har beslutanderätt vad gäller fördelningen av vissa medel. I övrigt har Sametinget endast möjlighet att formulera målsättningar och förslag men har ingen reell makt att genomföra desamma.²⁴ Sametingets verksamhet regleras, förutom lagstiftning, i de regleringsbrev respektive departement formulerar. I regleringsbreven anges mer eller mindre detaljerat hur Sametinget ska använda de medel regeringen anslår. Sametingets möjligheter till internt självstyre²⁵ är således dubbelt begränsad: dels genom att verksamheten är beroende av de medel staten beviljar, därtill genom att användningen av dessa medel beslutas av staten.

45. Situationen kompliceras ytterligare av den tudelade roll som parlamentariskt politiskt organ med huvudsaklig uppgift att representera de samiska intressena gentemot staten å ena sidan och som förvaltningsmyndighet under regeringen å andra sidan. I och med denna dubbla roll kan intressekonflikter uppstå den samiska politiska viljan och regeringens direktiv, vilket i sin tur kan skapa otydlighet i verksamheten. Detta innebär inte sällan att rollen som det samiska folkets representant får stå tillbaka för rollen som regeringens förlängda arm, inte minst mot bakgrund av regeringen sätter de finansiella ramarna för verksamheten.

²⁴ Sametinget ska verka för en levande samisk kultur och ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur. Till Sametingets uppgifter hör särskilt att

1. besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur Samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande,
2. utse ledamöterna i Sameskolstyrelsen,
3. fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet,
4. medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten,
5. informera om samiska förhållanden, och
6. utföra de övriga uppgifter som ankommer på Sametinget enligt lag eller annan författning.

²⁵ vid användning av begreppet självbestämmande är det viktigt att poängtera att det internt självbestämmande dvs. inom ramarna för Sveriges suveränitet som avses.

46. Sametingets roll i beslutsprocesser måste vidareutvecklas. Sametinget har varken rätt till medbestämmande i lagstiftningsfrågor eller vetorätt i förvaltningsbeslut och är ingen automatisk instans i ärenden som påverkar samiska intressen. I bästa fall erbjuds det samiska samhället en möjlighet att yttra sig, men reellt medbestämmande saknas. Detta innebär att Sametinget, av regeringen och andra myndigheter, endast betraktas och behandlas som remissinstans snarare än som likvärdig part med kompetens att ansvara för vissa frågor.

47. En konkret åtgärd för att säkerställa Sametingets inflytande är att anta en konsultationsordning. Detta är något som diskuterats under flera år men fortfarande inte kommit till stånd trots påtryckningar från Sametinget. Det är dock viktigt att betona att det inte är Sametinget som är bärare av de samiska rättigheterna, utan det samiska folket. Samernas inflytande såväl inom som utanför Sametingets ramar måste därför säkerställas inom samtliga områden såsom språket, utbildning, kultur och näringsliv. Sammanfattningsvis kan konstateras att Sverige i dagsläget inte uppfyller ramkonventionens artikel 5 och 15.

Gränsöverskridande samarbete

Artikel 18

48. År 2009 undertecknades en ny renskötselkonvention av ansvariga ministrar från Norge och Sverige. Konventionen är dock inte bindande förrän den antagits av respektive lands lagstiftande församling vilket fortfarande inte skett, framför allt på grund av att det undertecknade förslaget kritiserats starkt från samiskt håll bland annat för den bristande konsekvensanalys som föregick förslaget. Ett gemensamt samiskt motförslag har presenterats av sametingen på svensk och norsk sida, som tillsammans med det redan undertecknade förslaget nu utreds på uppdrag av regeringen. Den utredare som tillsatts ska presentera sina slutsatser i juni 2016. Arbetet med konventionen är ett typiskt exempel på hur de samiska parterna som berörs av instrumentet inte involverats från start. Regeringen försöker nu, sju år senare reparera hanteringen av det nya konventionsförslaget från 2009 genom dialogmöten med samebyar och andra intressenter.

49. Sverige hänvisar ofta till Nordisk Samekonvention som ett exempel på hur samiskt inflytande och samiska rättigheter säkerställs. Vid denna rapportens skrivande har Nordisk Samekonvention fortfarande inte färdigställts. Sametinget upplever att Sverige ofta ursäktar sin passivitet i samepolitiska frågor genom att hänvisa till arbetet med Nordisk Samekonvention.

Kultur

Artikel 5

50. Samisk kultur innefattar den såväl den man är, det vill säga att man identifierar sig som same, som den kultur man gör, det vill säga skapandet av konst och kulturyttringar såsom jojk, bildkonst, duodji, teater och dans. Den samiska identiteten kan ta sig i uttryck i renskötsel, jakt och fisk, samiska språken, duodji, släktskap och traditionell kunskap. Samisk kultur och identitet har, precis som hos andra urfolk, utsatts för en kulturell koloniseringsprocess, som medfört att många samer har underkommunicerat sin etniska identitet. Betydande revitaliseringsinsatser behövs för att stärka samisk kultur och identitet.

51. Sametinget erhåller ca 15 miljoner kronor i det särskilda kulturanslaget och ca fem miljoner i samefondsmedel (2016). Genom det årliga regleringsbrevet läggs de yttre ramvillkoren för Sametingets bidragsgivning till kulturverksamhet (där även idrott omfattas). Kulturanslaget har legat på ungefär samma nivå sedan 1993. År 1999 skedde en ökning med 4,5 miljoner kronor i samband med att Giron sámi teáhter erhöll fast statsanslag. I praktiken har värdet snarare minskat på grund av inflationen, med ca 3 miljoner från år 1999, inte heller har minoritetspråksreformen genererat ytterligare medel.

Sametinget konstaterar att de statliga medlen inte är tillräckliga för att genomföra uppdraget som förvaltningsmyndighet för samisk kultur. Detta kan jämföras med Sametinget på norsk sida, som år 2015, hade en kulturbudget på drygt 115 miljoner norska kronor.

52. Sametinget ser att det är nödvändigt att utöka den statliga finansieringen inom alla områden av samisk kultur. Anslaget via regleringsbrevet fördelas till samiska kulturinstitutioner, organisationer och föreningar, till media, slöjd, biblioteksverksamhet och teater. Anslaget räcker dock inte till att utveckla dessa områden. Några områden som det i princip helt saknas medel för är till exempel samisk idrott, forskning, film, dokumentation av traditionell kunskap, utgivning av samiska böcker och arbetsstipendier för kulturarbetare.

53. Sametinget är förvaltningsmyndighet för samisk kultur. I dagsläget innebär detta endast ett ansvar för att fördela kulturbidrag utifrån de medel som regeringen anslår. Inga särskilda uppdrag har tilldelats Sametinget för det faktiska ansvaret för främjande av samisk kultur. Det finns alltså ett glapp mellan det, i författning reglerade uppdraget och Sametingets faktiska verksamhet. Som exempel kan nämnas att samisk ortnamnsvård ligger hos Institutionen för språk och folkminnen och att ansvaret för samiska kulturlämningar och arkeologiska inventeringar ligger hos Riksantikvarieämbetet. Det finns inte heller något samiskt ansvarsmuseum med fast, statlig finansiering.

Massmedia och information

Artikel 9

54. Media är en särskilt viktig domän för det samiska språket, då samisk media fungerar statushöjande, utvecklande och normerande för språket. Då TV-program och filmer är bland de viktigaste nya domänerna för språk och för samiskans framtid är det helt nödvändigt att samiska barn får höra sitt språk i andra sammanhang än hemmet och skolan, för att de ska utvecklas och fortsätta använda språket. Sametinget har antagit en mediepolitisk handlingsplan, där man anger hur mediepolitiken ska bedrivas till bästa för det samiska.

55. Den statliga mediepolitiken bestäms av Riksdagen. I utformningen spelar Kulturdepartementet en central roll. Staten anger ramarna för verksamheten som representant för allmänheten. Uppdragen till programföretagen kommer fram för allt till uttryck i de sändningstillstånd som regeringen meddelar och de villkor som tillstånden är förenade med. Idag omnämns samiska som ett av de fem nationella minoritetsspråken i public service-företagens sändningstillstånd. Public service-företagens ansvar gentemot de samiska språken måste klargöras tydligare, mot bakgrund av att samerna är urfolk i Sverige.

I nuvarande sändningstillstånd för SVT/SR (§12) och UR (§13), som gäller åren 2014-2019, skrivs angående minoritetsspråk att:

SVT:s/SR:s/UR:s samlade programutbud på de nationella minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli och romani chib samt på teckenspråk ska, sammantaget med SR:s/SVT:s/ och UR:s utbud, öka årligen jämfört med 2013 års nivå. Ökningen ska vara betydande. (...) SVT/SR/UR ska ha en dialog med de berörda grupperna.²⁶

Hur mycket samiska som ska höras i public service- företagens sändningar specificeras inte mer. Detta kan jämföras med NRK:s stadgar som angående samiska lyder:

§14 b. NRK skal bidra til å styrke norsk og samisk språk, identitet og kultur. (...) NRK skal ha daglige sendninger for den samiske befolkning.

§15 i. NRK skal ha daglige norskspråklige programmet for barn under 12 år, jevnlig norskspråklige programmer for unge, og jevnlig programmer for barn og unge på samisk.

56. De samiska språken bör, med anledning av samernas urfolkstatus, inta en särställning i SVT, SR och UR:s sändningstillstånd. I dag framkommer inte, i sändningstillstånden, att det handlar om flera samiska språk, vilket gör att framförallt lule- och sydsamiska sändningar är knapphändiga om ens förekommande i SVT:s och SR:s produktion. Public-services ansvar för de samiska språken och kulturen bör skrivas in särskilt i sändningstillstånden. Dessutom bör en ambitiös och tydlig målsättning för de samiska språken och kulturen skrivas in. Lika viktigt är det att de samiskspråkiga sändningarna har hög kvalitet och att samiskan är vårdad och begriplig. I SVT, SR och UR:s sändningstillstånd nämns inget om det språkvårdande ansvaret företagen har för de samiska språken vilket också bör göras. Både sändningstid och resurser måste öka för att samiskt Public service ska kunna spegla bredden av alla aktiviteter som berör utvecklingen av det samiska samhället. Utgångspunkten bör vara att det som gäller för svenska också gäller för samiska.

57. Produktion av samisk media, filmer och dokumentärer är relativt liten och fördelad över flera länder. Sametinget har i åtskilliga skrifter påpekat problematiken kring att konsumenterna som är få och spridda i flera länder inte har tillgång till det som produceras. Särskilt påtagligt blir det för de mindre språken som saknar medieutbud i stort, såsom syd- och lulesamiska. Ett exempel på detta är NRK:s sydsamiska barnprogram *Laara & Leisa* vilken inte var tillgänglig för tittare på svensk sida via NRK nett-tv, då programmet publicerades.²⁷ Detta är beklagligt eftersom en stor del av de sydsamiska barnen finns på

²⁶ SVT, SR och UR har separata sändningstillstånd men med samma formuleringar i dessa paragrafer.

²⁷ *Lägesrapport: De Samiska språken i Sverige 2014*. Samiskt språkcentrum, Sametinget i Sverige, 2015.

svensk sida. I skrivande stund finns första säsongen av Laara & Leisa på YouTube, däremot kan barn på svensk sida inte se den andra säsongen eftersom den enbart ligger på NRK:s webbplats. För de samiska språken är det väldigt olyckligt att inte det sparsamma material som finns på de samiska språken är tillgängliga för talarna. Det som produceras är av intresse för den samiska allmänheten lång tid efter det visats på TV. Samiska produktioner är dock samlade på flera olika nätsidor såsom SVT Play, NRK nett-tv och Youtube, om de alls är digitaliserade. Program som produceras i respektive samiskt land är inte alltid tillgängliga för samer i de andra länderna. För att samisktalande användare ska få tillgång till samiskspråkig produktion, behöver regelverken för gränsöverskridande sändningar anpassas efter de samiska språkens behov.

58. Det finns inga samiska dagstidningar på svensk sida Sápmi, detta trots att en ändring har gjorts i regelverket för presstödet. Det finns endast en dagstidning på nordsamiska och då på norsk sida, men på lule- och sydsamiska finns inga alternativ. Även samerna har ett behov av en omvärldsbevakning, information och samhällsdebatt för att bevara och utveckla språk, kultur och samhälle. Här spelar media en stor roll.